

Egzekucje

Kategorie: Wydarzenia

Po zajęciu Łodzi przez wojska niemieckie w okresie przed utworzeniem getta wielu łódzkich Żydów padło ofiarą prześladowań ze strony władz okupacyjnych. Masowe aresztowania dotknęły szeroką grupę przedstawicieli polskiej inteligencji. Wielu spośród aresztowanych zostało następnie zamordowanych w egzekucjach przeprowadzonych w podłódzkich lasach. Największe ich nasilenie przypadało na przełom 1939 i 1940 r., gdy niemieckie władze realizowały tzw. akcję „Inteligencja”. W jej konsekwencji w lasach w Lućmierzu, na Brusie i w Łagiewnikach w kilkunastu egzekucjach zamordowano co najmniej kilkadziesiąt osób narodowości żydowskiej – działaczy społecznych i politycznych, lekarzy. Żydowskich więźniów mordowano również w areszcie policyjnym przy ul. Sterlinga.

W getcie łódzkim w czasie jego istnienia wykonano co najmniej osiem egzekucji. Trzy z nich miały charakter publiczny. Karę śmierci zasądzano w stosunku do osób, które zgodnie z okupacyjnym prawem dopuściły się ciężkich przestępstw, takich jak stawianie oporu, próba ucieczki czy sabotaż.

Pierwszą egzekucją wykonaną na terenie getta było rozstrzelanie Urlicha Schultza (45 lat), prawnika pochodzącego z Pragi (vide). W czasie deportacji miał on znieważyć niemieckich policjantów, którzy konwojowali transport. Od razu po przybyciu do getta doprowadzono go do [Centralnego Wiązienia](#) (vide), gdzie 19 stycznia 1942 r. został zastrzelony przez niemieckich policjantów. Tego samego dnia w getcie ukazało się podpisane przez [Przewodniczącą Stowarzyszenia Żydów](#) (vide) obwieszczenie nr 356 (vide) informujące o przeprowadzonej egzekucji. Publikacja informacji na temat wydarzenia miała prawdopodobnie na celu zniechęcenie mieszkańców getta do stawiania oporu.

Pierwszą publiczną egzekucją była ta wykonana 21 lutego 1942 r. na pochodzącym z Gaugelt 54-letnim Maksie Hertzu (vide), deportowanym do getta jesienią 1941 r. razem z grupą Żydów z

Kolonii (vide). Udało mu się wydostać z getta i przez kilka tygodni funkcjonować w Litzmannstadt, gdzie został schwytany podczas próby zakupu biletu na stacji kolejowej. Egzekucję wykonano na Placu Bazarowym (vide) na specjalnie do tego celu przygotowanej szubienicy (vide). Tego dnia na plac sprowadzono ok. 8 tys. przesiedleńców, w tym żonę oraz córkę skazańca. Na miejsce przybyli także przedstawiciele władz niemieckich oraz kierownik Centralnego Więzienia [Salomon Hercberg](#) (vide). Egzekucja ta wywarła wstrząsające wrażenie na mieszkańcach getta, co zgodnie z zamierzeniem władz miało wpłynąć na złamanie chęci oporu i odwieść od podejmowania prób ucieczki z getta.

22 lipca 1942 r. na Placu Bazarowym przeprowadzono publiczną egzekucję po raz drugi. Tym razem straceni zostali dwaj mężczyźni – Jasek Grynbaum (16 lat) i Szymon Makowski (51 lat), którzy w okolicach Kutna (vide) próbowali uciec z transportu do obozu pracy pod Poznaniem (vide Obozy pracy przymusowej dla Żydów w Kraju Warty).

W czasie wrześniowych deportacji (vide [Szpera](#)) przeprowadzono kolejną egzekucję, w trakcie której 7 września powieszono na Placu Bazarowym 18 osób próbujących uniknąć deportacji. Wydarzenie to nie miało charakteru publicznego, gdyż w związku z wysiedleniami obowiązywał wówczas zakaz opuszczania miejsca zamieszkania. W [Kronice](#) (vide) podano miejsce pochodzenia skazańców: 2 osoby pochodziły z Łodzi, 1 z Zelowa (vide), 1 z Pabianic (vide), 9 z Pajęczna (vide), 1 z [Wielunia](#) (vide) i 4 z Lutomierska (vide). Najstarszy z powieszonych miał 72 lata, najmłodszy zaś 18.

Jeszcze w 1942 r. po raz kolejny dokonano egzekucji na terenie Centralnego Więzienia. 3 grudnia rozstrzelano tam trzy dziewczęta: Matkę Rosensztajn (21 lat), Surę Jamniak (28 lat) oraz Gitlę Hadasę Aronowicz (17 lat), które zbiegły z obozu pracy w okolicy Poznania i zostały schwytane podczas próby przedostania się do getta.

25 maja 1943 r. stracono 22-letniego Izraela Chaima Brysza, który 26 kwietnia 1943 r. zamordował 12-letnią Etkę Sznał (vide Morderstwa). W tym celu na dziedzińcu Centralnego Więzienia zmontowano szubienicę, gdyż do tej pory skazańcy byli tam rozstrzeliwani. Skazaniec przed straceniem mógł napisać list pożegnalny do matki oraz do rodziny ofiary dokonanego przez niego morderstwa. Następnie został doprowadzony na miejsce stracenia,

gdzie w otoczeniu niewielkiej grupy urzędników i funkcjonariuszy z Więzienia go powieszono. W ten sam sposób na terenie Centralnego Więzienia stracono 18 czerwca 1943 r. trzy osoby: Abrama Tandowskiego (30 lat), Hersza Feygelisa (22 lata) oraz Mordechaja Standarowicza (28 lat), którzy zostali skazani za ucieczkę i ukrywanie się po tzw. aryjskiej stronie. Tandowski zbiegł z getta w Zduńskiej Woli (vide) i ukrywał się w okolicznych wsiach, natomiast Feygelis i Standarowicz mieli uciec z obozu pracy przymusowej. Na rozkaz władz niemieckich w egzekucji uczestniczyli dowódcy [Służby Porządkowej](#) (vide). Wiadomość o wydarzeniu, mimo że nie miało ono charakteru publicznego, rozniosła się po getcie. Opisał je m.in. [Jakub Poznański](#) (vide), który wspominał, że skazańcy „podobno w straszny sposób krzyczeli do tłumów zgromadzonych poza obszarem Centralnego Więzienia, by się zemścili za ich niewinną krew”¹. [Oskar Rosenfeld](#) (vide) umieścił w swoim dzienniku obszerniejszy wpis, w którym zanotował zachowanie skazańców i reakcję otoczenia: „12 czerwca, szabat. Masz obowiązek święcić szabat. Trzy tlijes w Centralnym Więzieniu. Egzekucja przed południem o godz. 10 z rąk policji żydowskiej. Dwóch skazanych uciekło z obozu pracy na wieś do polskich chłopów, zebrali o chleb. Zostali schwytani. Trzeci próbuje wydostać się z getta. Okropne sceny. Skazani krzyczeli. Nic to nie pomogło. Rozkaz gestapo. Przed więzieniem stał już karawan na Marysin [vide]. Wszyscy szefowie rejonu policyjnego oraz komendant [Rozenblat](#) (vide) i [Gertler](#) (vide) musieli być obecni... Straszny szabat po Szawuot... W ogródkach warzywnych [vide] wre praca, słychać śmiechy. A potem wieczór w [Domu Kultury](#) (vide). Rewia SP z żartami i rubaszością...”².

Kolejną egzekucję wykonano 13 września 1943 r. na lcku Bekermanie (34 lata), który jako pracownik Wydziału Skórzano-Rymarskiego (vide) przywłaszczył sobie kilka kawałków skóry, co zostało potraktowane jako sabotaż karany śmiercią. Szubienicę ustawiono na rogu ulic Przelotnej i Próżnej (wg Poznańskiego na rogu ul. Roberta i ul. Marysińskiej), naprzeciwko Resortu Obuwia Słomianego (vide). Na miejsce sprowadzeni zostali pracownicy resortów skórzano-rymarskich, obuwniczych, przedstawiciele innych zakładów oraz rodzina skazanego – żona z dwójką dzieci. Wydarzenie zabezpieczali niemieccy policjanci oraz funkcjonariusze Służby Porządkowej z Centralnego Więzienia.

Wiele egzekucji miało charakter publiczny. Wykorzystywano w tym celu Plac Bazarowy, na który przyprowadzano przymusowych

gapiów, w tym często rodziny i bliskich skazańców, a także przedstawicieli zakładów pracy czy społeczności, z których się wywodzili, np. grupę przesiedleńców z Rzeszy i Protektoratu (vide). Takie postępowanie miało wywołać w obserwatorach konkretną reakcję – przede wszystkim strach i niechęć do stawiania oporu, przeciwstawiania się okupacyjnym regułom. Niekiedy w wydarzeniu brali udział jedynie przedstawiciele niemieckiej policji i żydowskiej administracji. Dotyczyło to przede wszystkim egzekucji dokonywanych na terenie Centralnego Więzienia.

Nie udało się ustalić tożsamości kata, który obsługiwał szubienicę. Nie ma pewności, czy każdą egzekucję wykonywała ta sama osoba. W opisach pojawia się bowiem zarówno informacja, iż kat nie nosi żółtej gwiazdy Dawida (vide), jak i taka, że był pracownikiem Centralnego Więzienia.

Nieznana jest liczba osób straconych na terenie [cmentarza żydowskiego przy ul. Brackiej](#) (vide). Zachowane materiały, w tym fotografie, wskazują, że niemiecka policja dokonywała tam egzekucji na osobach schwytanych podczas próby przedostania się przez granice getta (vide Szmugiel). W latach 1943–1944 na terenie cmentarza rozstrzelano, a następnie pochowano również grupę Polaków związanych z Armią Krajową, Szarymi Szeregami oraz młodzieżową organizacją Promieniści. W masowych mogiłach odnaleziono szczątki 54 osób, choć liczba ofiar sięga 110. Wśród nich znajduje się 12 zidentyfikowanych z imienia i nazwiska członków organizacji Promieniści zamordowanych w egzekucji na cmentarzu żydowskim 15 listopada 1943 r. Zbrodnie te zostały upamiętnione głazem z zamontowaną tablicą ustawionym w miejscu masowych mogił.

Adam Sitarek

Przypisy

1. J. Poznański, Dziennik z łódzkiego getta, Warszawa: Bellona, 2002, s. 76.
2. O. Rosenfeld, Dziennik, [w:] Oblicza getta. Antologia tekstów z getta łódzkiego, red. K. Radziszewska, E. Wiatr, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017, s. 21–22.

Źródła

Kronika, t. 2, s. 27, 14-31.01.1942; t. 2, s. 42-43, luty 1942; t. 2, s. 397, 22.07.1942; t. 2, s. 413-414, lipiec 1942; t. 2, s. 503, wrzesień 1942; t. 2, s. 521, 4.10.1942; t. 3, s. 181-182, 26.04.1943; t. 3, s. 236-237, 25.05.1943; t. 3, s. 464-465, 13.09.1943; t. 5, s. 65, Oblicze getta we wrześniu 1943 r.; N.N., Moja ucieczka z Łodzi, [w:] Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy, t. 10: Losy Żydów łódzkich, red. M. Polit, Warszawa: Żydowski Instytut Historyczny i Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2013, s. 245; J. Poznański, Dziennik z łódzkiego getta, Warszawa: Bellona, 2002, s. 76, 110; O. Rosenfeld, Dziennik, [w:] Oblicza getta. Antologia tekstów z getta łódzkiego, red. K. Radziszewska, E. Wiatr, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017, s. 21-22; D. Sierakowiak, Dziennik, red. A. Sitarek, E. Wiatr, Warszawa: Żydowski Instytut Historyczny, 2016, s. 291, 345; O. Singer, Po śmierć do getta, [w:] idem, „Przemierzając szybkim krokiem getto... Reportaże i eseje z getta łódzkiego, red. J. Baranowski i in., tłum. K. Radziszewska, Łódź: Oficyna Bibliofilów, Archiwum Państwowe w Łodzi, 2002, s. 47-49; J. Baranowski, Zbrodnie na inteligencji i grupach przywódczych ludności żydowskiej w pierwszych miesiącach okupacji, [w:] Eksterminacja inteligencji Łodzi i okręgu łódzkiego 1939-1940, red. A. Galiński, M. Budziarek, Łódź: Okręgowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 1992, s. 51-59; J. Podolska, Spacerownik. Cmentarz żydowski w Łodzi, Łódź: Agora, 2010, s. 44; Wykaz rozstrzelanych w lasach podłódzkich (1939-1940), [w:] Eksterminacja inteligencji Łodzi i okręgu łódzkiego..., s. 125-140.

Tagi

administracja żydowska administracja niemiecka eksterminacja
opór prawo okupacyjne system prawny w getcie

Data aktualizacji: 16-03-2026

Data dodania: 24-04-2025